

PRUTHENIA

Pismo poświęcone Prusom i ludom bałtyjskim

TOM
VII
2012

**SPRAWOZDANIE Z MIĘDZYNARODOWEGO
SYMPOZJUM *DAS NEUE UND
DAS NEUSTE IN POLNISCHEN
ARCHÄOLOGISCHEN UNTERSUCHUNGEN
DER ALTPREUSSISCHEN GEBIETE***

Symposium zorganizowane zostało w dniach 13–16 VI 2012 r., w związku z dorocznym zebraniem *Kommission zur Erforschung von Sammlungen Archäologischen Funde und Unterlagen aus dem nordöstlichen Mitteleuropa*¹. Spotkanie zorganizowane zostało przez: *Towarzystwo Naukowe Pruthenia* w Olsztynie, KAFU, Muzeum Warmii i Mazur (dalej MWiM) w Olsztynie, Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego (dalej UWM) w Olsztynie.

Po przybyciu uczestników w środę 13 VI 2012 r. odbyło się posiedzenie KAFU oraz uroczysta kolacja powitalna, w której brali udział zarówno członkowie KAFU jak również inni uczestnicy sympozjum oraz wycieczki terenowej. W poczet nowych członków KAFU przyjęci zostali dr Jarosław Sobieraj z MWiM w Olsztynie oraz Aleksandr Nikołajewicz Chochłow związany z ośrodkiem archeologicznym w Kaliningradzie badacz Rosyjskiej Akademii Nauk².

¹ Komisja o nazwie *Kommission zur Erforschung von Sammlungen Archäologischen Funde und Unterlagen aus dem nordöstlichen Mitteleuropa* (KAFU) vel (łac.) *Concilium ad investigandum collectiones nec non testimonias archaeologicas ad Europam mediam, septentrionalem et orientalem pertinentes* utworzona została w 2001 r. w Berlinie z inicjatywy dyrektora Museum für Vor- und Frühgeschichte Staatliche Museen zu Berlin Preussischer Kulturbesitz prof. Willfrieda Menghina, prof. Uniwersytetu Warszawskiego Wojciecha Nowakowskiego oraz dyrektora Römisch-Germanische Kommission we Frankfurcie nad Menem prof. Siegmara von Schnurbeina. Komisję powołano w celu skoordynowania działań w zakresie prowadzenia studiów nad zbiorami zabytków i zasobami archiwalnej dokumentacji z badań archeologicznych realizowanych do 1945 r. w środkowej i północno-wschodniej Europie, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów: Polski, Litwy, Łotwy, Obwodu Kaliningradzkiego Federacji Rosyjskiej oraz – w dalszej perspektywie – Białorusi i Ukrainy.

² Obecnie KAFU zrzesza grono 23 archeologów – z Niemiec: prof. dr Wilfried Menghin (Berlin), prof. dr Siegmar von Schnurbein, prof. dr Matthias Wemhoff (Berlin), dr Heino Neumayer (Berlin), prof. dr Claus von Carnap-Bornheim (Schleswig), prof. dr Eike Gringmuth-Dallmer (Berlin), prof. dr Michael Meyer (Berlin), dr Volker Hilberg (Schleswig), dr Susanne Sievers (Frankfurt am M), prof. dr Franz Schopper (Wünsdorf), dr Jasper von Richtofen (Görlitz); Polski: prof. dr hab.

W czwartek 14 VI, w godz. 9.00–18.30 w Auli Dietrichów UWM odbyła się międzynarodowa konferencja archeologiczna pt. *Das neue und das neueste in polnischen archäologischen Untersuchungen der altpreussischen Gebiete*. W ramach sympozjum zaprezentowano osiem wystąpień.

Dr Norbert Gossler i dr Christoph Jahn (Berlin) zreferowali wyniki realizowanego w ramach *Das Deutsche Forschung Gemeinschaft* Projektu Prussia – *Die Funde von Unterplehnen (Równina Dolna, pow. Kętrzyn) als Beispiel für die Problematik des Projektes*. Dr Jarosław Sobieraj (Olsztyn) przedstawił wykład pt. *Lothar Kilian's „Hafküstenskultur” and some contemporary interpretations of the „Rzucewo Culture” phenomenon*. Mgr Izabela Mellin-Wyczółkowska i mgr Mariusz Wyczółkowski (Kętrzyn) omówili wyniki badań wykopalisk nekropoli w Robawach, koło Reszla w wystąpieniu zatytułowanym *Horse burials from Robawy – new evidence of ritual feasts and sacrificial rites from the late Roman and Migration Period*. Następnie mgr Marcin Engel (Warszawa) i mgr Cezary Sobczak (Warszawa) zreferowali rezultaty interdyscyplinarnych badań w rejonie Szurpił na Suwalszczyźnie (*Not only archaeology. The interdisciplinary researches of multi-culture settlement complex At Szurpity in Suwałki region*).

Po przerwie kawowej i rozmowach kulturalowych przystąpiono do drugiego bloku obrad.

Dr Wojciech Wróblewski (Warszawa) zaprezentował I opatrzył komentarzem filmy dydaktyczne, które do II wojny światowej znajdowały się w zbiorach Katedry Prehistorii Uniwersytetu w Breslau – *The Films of the „didaktischen Kollektion” of the former Prehistorical Department of Breslau (Wrocław) University – now in the Archive of Institute of Archaeology, Warsaw University*. Mgr Piotr Iwanicki (Warszawa) zreferował wyniki swoich wykopalisk i kwerend archiwalnych w powiecie gołdapskim w wystąpieniu pt. *Necropolis at Lisy, near Goldap (Lyssen. Kr. Goldap) in the light of archive studies and modern excavations*. Następnie dr Aleksandra Rzeszotarska-Nowakiewicz (Warszawa) przedstawiła przygotowane z mężem dr. Tomaszem Nowakiewiczem wystąpienie zatytułowane *The Bog Sacrifice at Nidajno Lake – results of investigations in season 2011*. Ostatni referent, dr Marek F. Jagodziński (Elbląg) omówił problem Truso w kontekście trwających ponad stu lat prób lokalizacji tego ośrodka, a także zreferował wyniki swoich badań w Janowie Pomorskim – *Conceptions of localization and investigations Truso in archaeology of East Prussia*.

W dniu następnym, czyli 15 VI, odbyły się dwa przedsięwzięcia – okolicznościowa wystawa archeologiczna oraz objazd terenowy. W godz. 9.00–10.30 uczestnicy tego naukowego przedsięwzięcia zwiedzili ekspozycję pt. *„Neue alte” Quellen in Archäologie Ostpreussens*, która prezentowana była Sali Kromera olsztyńskiego zamku (siedziba MWiM). Po wystawie oprowadzali Miroslaw J. Hoffmann (Olsztyn), dr Christine

Magdalena Mączyńska (Łódź), prof. dr hab. Wojciech Nowakowski (Warszawa), prof. dr hab. Andrzej Kokowski (Lublin), prof. dr hab. Sławomir Moździoch (Wrocław), dr Krzysztof Demidziuk (Wrocław), dr hab. Anna Bitner-Wróblewska (Warszawa), dr Miroslaw J. Hoffmann (Olsztyn), dr Jarosław Sobieraj (Olsztyn); Litwy: dr Audronė Bliujienė (Klaipėda) oraz Rosji: dr hab. Vladimir I. Kulakov (Kaliningrad), Anatolij A. Valujev (Kaliningrad), Aleksandr N. Chochlow.

Reich (Berlin) oraz Jarosław Sobieraj (Olsztyn). Następnie gospodarz zamku, Dyrektor MWiM Janusz Cygański oprowadził gości po gotyckim zamku kapituły i innych ekspozycjach muzealnych.

W godz. 11.00–18.00 odbył się objazd terenowy, którego motywem przewodnim były *Altpreussische Wallburgen und gotische Architektur in Mittelermmland*. W trakcie objazdu przemierzono autokarem 151 km. W Barczewie (Wartenburg) zwiedzono kościół farny z XV w. oraz więzienie – miejsce uwięzienia i śmierci gauleitera Prus Wschodnich Ericha Kocha (1896–1986). Następnie w miejscowości Maruny (Kl. Marauen) obejrzano grodzisko pruskie datowane na XI–XIII w. Potem w Jezioranach (Seeburg) zwiedzono gotycki kościół św. Bartłomieja z XIV w. oraz relikty gotyckiego zamku biskupiego, a następnie w lesie koło wsi Kikity (Kekitten) lustrowano cmentarzysko kurhanowe z wczesnej epoki żelaza (V–III w. przed Chrystusem) Kolejnym punktem objazdu był Lidzbark Warmiński (Heilsberg), gdzie uczestnicy wycieczki zwiedzili gotycki zamek biskupi oraz ważny element fortyfikacji średniowiecznego miasta, czyli Wysoką Bramę (Höhe Tor).

Po zakończeniu objazdu naukowego odbyła się uroczysta kolacja, po której organizatorzy pożegnali się z gośćmi, którzy rankiem następnego dnia opuścili Olsztyn.

PRUTHENIA

Tom VII

Olsztyn 2012

PRUTHENIA
Tom VII
Pismo poświęcone
Prusom i ludom bałtyjskim

Rada Naukowa:

*Wiesław Długokęcki, Kazimierz Grążawski,
Sławomir Józwiak, Jacek Kowalewski, Wojciech Nowakowski,
Norbert Ostrowski, Leszek P. Słupecki*

Redagują:

*Grzegorz Białuński (redaktor), Mirosław J. Hoffmann,
Jerzy M. Łapo, Marek M. Pacholec, Bogdan Radzicki (zastępca redaktora),
Ryszard Sajkowski, Joachim Stephan, Seweryn Szczepański (sekretarz)*

Tłumaczenia streszczeń i spisu treści:

Joachim Stephan (j. niemiecki), Seweryn Szczepański (j. angielski)

Opracowanie graficzne, skład i projekt okładki:

Marek M. Pacholec

Czasopismo PRUTHENIA ukazuje się równoległe
w wersji drukowanej oraz elektronicznej.
Wersja elektroniczna Rocznika dostępna jest pod adresem:
<http://pismo.pruthenia.pl>

Wydanie drukowane jest wersją pierwotną czasopisma.

Edycja wspólna

Towarzystwa Naukowego PRUTHENIA

oraz

Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie

ISSN: 1897-0915

Olsztyn 2012

PRUTHENIA
Band VII
Zeitschrift für Geschichte und Kultur
der Prußen und der baltischen Völker

Wissenschaftlicher Beirat:

*Wiesław Długokęcki, Kazimierz Grążawski,
Sławomir Józwiak, Jacek Kowalewski, Wojciech Nowakowski,
Norbert Ostrowski, Leszek P. Stupecki*

Redigiert von:

*Grzegorz Białuński (Redakteur), Mirosław J. Hoffmann,
Jerzy M. Łapo, Marek M. Pacholec, Bogdan Radzicki (stellvertretender Redakteur),
Ryszard Sajkowski, Joachim Stephan, Seweryn Szczepański (Sekretär)*

Übersetzung der Zusammenfassungen und des Inhaltsverzeichnisses:
Deutsch – Joachim Stephan, von Englisch – Seweryn Szczepański,

Vorbereitung zum Druck und Umschlagentwurf:
Marek M. Pacholec

Die Zeitschrift PRUTHENIA erscheint parallel
in gedruckter und elektronischer Fassung.
Die elektronische Version der Jahresschrift ist zugänglich unter der Adresse:
<http://pismo.pruthenia.pl>

Die gedruckte Fassung gilt als Erstausgabe der Zeitschrift

Wissenschaftlicher Verein PRUTHENIA
und
Wojciech-Kętrzyński-Forschungszentrum in Olsztyn

ISSN: 1897-0915

Olsztyn 2012

PRUTHENIA
Volume VII
Journal of the history of Prussians
and the Baltic Nations

Advisory Board:

*Wiesław Długokęcki, Kazimierz Grążawski,
Sławomir Józwiak, Jacek Kowalewski, Wojciech Nowakowski,
Norbert Ostrowski, Leszek P. Słupecki*

Editorial Board:

*Grzegorz Białuński (editor in chief), Mirosław J. Hoffmann,
Jerzy M. Łapo, Marek M. Pacholec, Bogdan Radzicki (deputy editor),
Ryszard Sajkowski, Joachim Stephan, Seweryn Szczepański (secretary)*

Translations:

Joachim Stephan (German), Seweryn Szczepański (English)

PRUTHENIA yearbook is published on paper,
and as a PDF in on-line version.
Digital version of the yearbook is available on Pruthenia website
<http://pismo.pruthenia.pl>

Printed edition is a primary version of the journal.

Scientific Association PRUTHENIA
&
The Wojciech Kętrzyński Research Center in Olsztyn

ISSN: 1897-0915

Olsztyn 2012

Contents

I. Studies and articles

- Andrzej Janowski, *Baltic chapes in the findings from Poland* 7
 Sławomir Wadył, *Remarks on the sacred space of North-West Slavs and Prussia*
 Paweł Szczepanik, *in the Early Middle Ages* 37

II. Materials and resources

- Piotr Iwanicki, *Cemetery in Lisy county Goldap under the archival records and nowadays archaeological field surveys* 69
 Marek F. Jagodziński, *Amulet from Truso. Contribution to the beliefs of the Scandinavian people* 85
 Vladimir I. Kulakov, *Korallenberge: stratigraphy and chronology of the settlement* 95
 Sławomir Wadył, *The stronghold in Ornowo-Lesiak under the recent results of archaeological field surveys* 117
 Marcin Engel, *Not only archaeology. Interdisciplinary research of the*
 Cezary Sobczak, *multicultural settlement-assemblage in Szurpity – Suwałki Region* 137
 Robert Klimek, *Where was located castle Wissenburg (Wallewona) and castle Weistotepila? Review of the strongholds under the Guber river in the context of the sample of location* 159
 Norbert Goßler, *Late Middle-Ages complex (Rampart and cemetery) in*
 Christoph Jahn, *Unterplebhen, Kr. Rastenburg (Równina Dolna, county Kętrzyn) in archival records of the former Prussia-Sammlung (Königsberg/Ostpreußen)* 191
 Wojciech Wróblewski, *Films from the didactical collection of the Department of Archaeology at the University in Breslau (Wrocław) currently in Institute of Archaeology – University of Warsaw* 213

III. Polemics and discussions

Ewelina Siemianowska,	<i>About roads, traces, stone figures (so-called 'baby'), Prussians and the methods – on the margins of discussion between Mateusz Bogucki and Robert Klimek</i>	221
Elżbieta Kowalczyk-Heyman,	<i>About the location of the Teutonic Order procuratoria in Przewłoki</i>	233
Alicja Dobrosielska,	<i>Pagan Prussia – on the way to statehood</i>	247
Wiesław Długokęcki,	<i>Notes about structures of the authority among the Prussians in Early Medieval Times</i>	257
Bogdan Radzicki,	<i>Institutions of authority... and Social Theory. Contribution to the social-history of the Prussians</i>	267

IV. Reviews

<i>Michał Auch, Mateusz Bogucki, Maciej Trzeciecki, Osadnictwo wczesnośredniowieczne na stanowisku Janów Pomorski 1, w: Janów Pomorski, stan. 1. Wyniki ratowniczych badań archeologicznych w latach 2007–2008, t. I:2. Od późnego okresu wędrówek ludów do nowożytności, (red.) M. Bogucki, B. Jurkiewicz, Studia nad Truso, t. I:2 (Sławomir Wadył)</i>	285
---	-----

V. Academic chronicle

Bogdan Radzicki,	<i>Report on activities Pruthenia Society for the year 2011</i>	295
Mirosław Hoffmann,	<i>International symposium Das neue und das neuste in polnischen archäologischen Untersuchungen der altpreussischen Gebiete</i>	301

Inhaltsverzeichnis

I. Studien und Artikel

- Andrzej Janowski, *Schwert Orthbänder baltischer Herkunft in Funden aus Polen* 7
- Sławomir Wadyl, *Bemerkungen zum sakralen Raum bei den Nordwestslawen und den Prußen im Frühmittelalter* 37

II. Materialien und Quellen

- Piotr Iwanicki, *Der Friedhof in Lisy, Kreis Goldap, im Licht der archivalischen Quellen und der aktuellen Ausgrabungen* 69
- Marek F. Jagodziński, *Ein Amulett aus Truso. Ein Beitrag zu den Forschungen zu den Glaubensvorstellungen der skandinavischen Völker* 85
- Vladymir I. Kulakov, *Korallenberge: Stratigraphie und Chronologie der Siedlung* 95
- Sławomir Wadyl, *Der Burgwall in Ornowo-Lesiak im Licht der Ergebnisse der letzten archäologischen Forschungen* 117
- Marcin Engel, *Nicht nur Archäologie. Interdisziplinäre Forschungen zum multikulturellen Siedlungskomplex von Szurpily in der Suwalker Region* 137
- Robert Klimek, *Wo lagen die Burgen Wiesenburg (Wallewona) und Weistotepila? Überprüfung der Burgwälle an der Guber im Kontext eines Lokalisierungsversuchs* 159
- Norbert Goßler, *Der spätmittelalterliche Komplex (Burg und Gräberfeld) von Unterplehnen, Kr. Rastenburg (Równina Dolna, pow. kętrzyński) im Berliner Bestand der Prussia-Sammlung (ehemals Königsberg/Ostpreußen)* 191
- Wojciech Wróblewski, *Filme aus der didaktischen Sammlung des Instituts für Archäologie der Universität Breslau (Wrocław) in den archivalischen Sammlungen des Instituts für Archäologie der Universität Warschau* 213

III. Polemiken und Diskussionen

Ewelina Siemianowska,	<i>Über Straßen, Wege, prufische Baben und Methode oder am Rande der Polemik zwischen Mateusz Bogucki und Robert Klimek</i>	221
Elżbieta Kowalczyk-Heyman,	<i>Zur Lokalisierung der Deutschordenspflege in Przewłoki (Diskussionsbeitrag)</i>	233
Alicja Dobrosielska,	<i>Die heidnischen Prußen – auf dem Weg zur Staatlichkeit</i>	247
Wiesław Długokęcki,	<i>Bemerkungen über die Herrschaftsstrukturen bei den Prußen im frühen Mittelalter</i>	257
Bogdan Radzicki,	<i>Herrschaftsinstitutionen... und Gesellschaftstheorie. Ein Beitrag zur Gesellschaftsgeschichte der Prußen</i>	267

IV. Rezensionen und Besprechungen

Michał Auch, Mateusz Bogucki, Maciej Trzeciecki,	<i>Die frühmittelalterliche Besiedlung des Grabungsplatzes Hansdorf (Janów Pomorski) 1, in: Janów Pomorski, Grabungsplatz. 1. Ergebnisse der Rettungsgrabungen der Jahre 2007–2008, Bd. 1:2. Von der späten Völkerwanderungszeit bis zur Neuzeit, (Red.) M. Bogucki, B. Jurkiewicz, Studien zu Truso (Studia nad Truso), Bd. 1:2 (Sławomir Wadył)</i>	285
--	---	-----

V. Wissenschaftliche Chronik

Bogdan Radzicki,	<i>Tätigkeitsbericht der Gesellschaft Pruthenia für das Jahr 2011</i>	295
Mirosław Hoffmann,	<i>Internationales Symposium: Das neue und das neueste in polnischen archäologischen Untersuchungen der altpreuussischen Gebiete</i>	301

Spis treści

I. Studia i artykuły

- Andrzej Janowski, *Trzewiki pochew mieczy pochodzenia bałtyjskiego w znaleziskach z ziem polskich* 7
- Sławomir Wadył, *Uwagi o przestrzeni sakralnej północno-zachodniej słowiańszczyzny i Prus we wczesnym średniowieczu* 37

II. Materiały i źródła

- Piotr Iwanicki, *Cmentarzysko w Lisach pow. gołdapski w świetle źródeł archiwalnych i współczesnych badań archeologicznych* 69
- Marek F. Jagodziński, *Amulet z Truso. Przyczynek do badań nad wierzeniami ludów skandynawskich* 85
- Vladymir I. Kulakov, *Korallenberge: stratigraphy and chronology of the settlement* 95
- Sławomir Wadył, *Grodzisko w Ornowie-Lesiaku w świetle wyników ostatnich badań archeologicznych* 117
- Marcin Engel, *Nie tylko archeologia. Interdyscyplinarne badania wielokulturowego zespołu osadniczego w Szurpiałach na Suwalszczyźnie* 137
- Robert Klimek, *Gdzie położone były zamki Wiesenburg (Wallewona) i Węstotepila? Przegląd grodzisk nad Gubrem w kontekście próby ustalenia ich lokalizacji* 159
- Norbert Goßler, *Der spätmittelalterliche Komplex (Burg und Gräberfeld) von Unterplehnen, Kr. Rastenburg (Równina Dolna, pow. Kętrzyński) im Berliner Bestand der Prussia-Sammlung (ehemals Königsberg/Ostpreußen)* 191
- Wojciech Wróblewski, *Filmy z kolekcji dydaktycznej Katedry Archeologii Uniwersytetu w Breslau (Wrocław) w zbiorach archiwalnych Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego* 213

III. Polemiki i dyskusje

- Ewelina Siemianowska, *O drogach, szlakach, babach, Prusach i metodzie czyli na „marginesie” polemiki między Mateuszem Boguckim a Robertem Klimkiem* 221
- Elżbieta Kowalczyk-Heyman, *W sprawie lokalizacji prokuratorii krzyżackiej w Przewłokach (głos w dyskusji)* 233
- Alicja Dobrosielska, *Prusy pogańskie – w drodze ku państwowości* 247
- Wiesław Długokęcki, *Uwagi o strukturach władzy u Prusów we wczesnym średniowieczu* 257
- Bogdan Radzicki, *Instytucje władzy... a teoria społeczna. Przyczynek do historii społecznej Prusów* 267

IV. Artykuły recenzyjne i omówienia

- Michał Auch, Mateusz Bogucki, Maciej Trzeciecki, Osadnictwo wczesnośredniowieczne na stanowisku Janów Pomorski 1, [w:] Janów Pomorski, stan. 1. Wyniki ratowniczych badań archeologicznych w latach 2007–2008, t. I:2. Od późnego okresu wędrówek ludów do nowożytności, (red.) M. Bogucki, B. Jurkiewicz, Studia nad Truso, t. I:2 (Sławomir Wadył)* 285

V. Kronika

- Bogdan Radzicki, *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Pruthenia za rok 2011* 295
- Mirosław Hoffmann, *Sprawozdanie z międzynarodowego sympozjum Das neue und das neueste in polnischen archäologischen Untersuchungen der altpreuussischen Gebiete* 301

ISSN 1897-0915